

Culturele en Kunstzinnige Vorming is meer dan kunsteducatie alleen. Het unieke inter-disciplinaire karakter van de KIVO-projecten.

1 januari 1996

Auteur: Véronique Damoiseaux

Volume: 06

Nummer: ?

Pagina's: 22-27

Documenten

- [tsjip_jrg06_063.pdf](#)

veronique damoiseaux culturele en kunstzinnige vorming is meer dan kunsteducatie alleen het unieke interdisciplinaire karakter van de kivo projecten kivo het amsterdamse samenwerkingsverband kulturele instellingen en voortgezet onderwijs viert dit jaar zijn tweede lustrum iets om even bij stil te staan hoewel het kivo team hiervoor zelf nauwelijks tijd lijkt te hebben het ene project is nauwelijks afgerond of het volgende is alweer in ontwikkeling daarbij is sprake van een unieke samenwerking van het amsterdamse historisch museum het tropenmuseum de stichting kunstzinnige vorming amsterdam en de openbare bibliotheek amsterdam op een historische plaats het voormalige timmerloods van het burgerweeshuis waarin nu het restaurant van het amsterdams historisch is gehuisvest spreekt ik met arja van veldhuizen vanaf het begin als kivo medewerkster werkzaam in de beide musea het multidisciplinaire karakter kenmerkt de korte lessenreeksen die kivo voor het voortgezet onderwijs ontwikkelt legt zij uit de instellingen hebben daarbij een geheel eigen inbreng de twee musea bezitten een collectie voorwerpen op het gebied van de amsterdamse historie en niet westerse culturen de stichting kunstzinnige vorming biedt lessen op het gebied van drama dans beeldende vorming en audiovisuele vormgeving en de bibliotheek bezit een collectie boeken en tijdschriften en beheert de leskisten die door kivo worden samengesteld in iedere instelling is een kivo medewerkster werkzaam die daarnaast ook niet kivo gebonden taken uitvoert op deze manier worden in elk project de belangen behartigd van de afzonderlijke instellingen een dergelijke samenwerking biedt tal van mogelijkheden op het gebied van museale vorming lees-

bevordering bibliotheekbezoek en kunsteducatie met name bij het opzetten van vakoverstijgende programma's en die zijn in de loop van de jaren dan ook volop ontwikkeld. Het klvo team kan zich over een aanzienlijke lijst projecten van diverse aard buigen. De meeste worden regelmatig in het onderwijs gebruikt en sommige scholen mogen zich met recht vaste klvo klant noemen. Het project met angst en beven dat in 1994 in het dubbelnummer 434 van tsjip werd beschreven is inmiddels bewerkt tot een landelijke uitgave. De samenstellers wordt geregeld om toelichting gevraagd op hun werkwijze en onderwijservaringen cultuurparticipatie via de school aansluiten bij de belevings- en ervaringswereld van de leerlingen staat bij klvo voorop en dat is met name belangrijk voor de doelgroep die het team voornamelijk voor ogen staat. De onderbouw van de mavo en het vbo vooral voor deze leerlingen is school verreweg de belangrijkste factor voor deelname aan een culturele activiteit als het museum. Zij gaan veel minder dan de havo of het vwo. Het is natuurlijk heel idealistisch om juist deze jongeren die later meestal nauwelijks nog een museum bezoeken te stimuleren tot cultuurparticipatie. Geeft van veldhuizen toe maar ik heb niet de illusie dat mavo leerlingen regelmatig museumbezoekers worden. Ik hoop vooral dat ze hier een leuke ervaring zullen hebben dat lukt als ze zich bij het programma betrokken voelen als zij zelf aan bod komen. Door de verscheidenheid in afkomst van de Amsterdamse leerlingen levert dit bij ieder project een bonte verzameling en uitwisseling van ervaringen op die worden vervolgd geplaatst in een breder sociaal en maatschappelijk kader. Zo worden jongeren geconfronteerd met onbekende aspecten van culturen en wordt openheid gecreeerd ten aanzien van andere waarden en normen. Dat is van groot belang in een multiculturele samenleving en vooral in Amsterdam waar een groot aantal leerlingen van allochtone afkomst is. Het voortgezet onderwijs is echter geen gemakkelijk doelgroep voor culturele instellingen. Niet alleen hebben leerlingen van middelbare scholen het imago weinig gemotiveerd. Het blijkt ook voor docenten steeds weer een roostertechnisch probleem om een buiten lesactiviteit te organiseren. Bovendien hebben docenten vaak geen tijd om met de klas naar een museum of de bibliotheek te gaan. Hun programma is nu al overvol. De invoering van de basisvorming maakt het voor instellingen mogelijk beter aansluiting te vinden bij de lessen zodat het educatieve programma vervangend kan zijn. Steeds meer culturele instellingen zoeken nu aansluiting bij de basisvorming. Wijzigingen in de didactiek bieden hiervoor vele mogelijkheden. Legt van veldhuizen uit het accent ligt in de basisvorming op vaardigheden toepassing van opgedane kennis en inzichten en samenhang tussen de vakken. Dit vraagt een heel ander aanpak van de docent. Dan hij tot nu toe egewend was van een traditionele onderwijzer verandert hij in een coordinator. Hij moet bovendien overleg plegen met docenten met wie hij vroeger niet of nauwelijks contact had. Culturele instellingen kunnen hierop inspelen omdat hun collectie vaak verschillende disciplines betreft. Vaardigheden zoals het zelfstandig uitvoeren van een onderzoekje kunnen juist in culturele instellingen goed getraind worden om zo nauw mogelijk aan te sluiten bij de nieuwe onderwijsseisen.

heeft kivo bij de invoering van de basisvorming onmiddellijk de kerndoelen naast de bestaande projecten gelegd zodat docenten een duidelijk overzicht krijgen van de kerndoelen waarbij een project aansluit die vormen tevens het uitgangspunt voor nieuwe lessenreeksen leesbevordering gekoppeld aan een museumbezoek een heel aantrekkelijk en afwisselend project is verhuisbericht waarin de vele beweegredenen van mensen om te migreren worden behandeld de lessen reeks sluit aan bij de vakken nederlands aardrijkskunde en beeldende vorming en combineert op geïntegreerde wijze leesbevordering museale en kunstzinnige vorming en geografie in de docentenhandleiding staat precies bij welke kerndoelen het hele project aansluit dat zijn er maar liefst 17 hieronder 23 damoiseaux culturele en kunstzinnige vorming is meer dan kunsteducatie alleen volgt een beschrijving om een beeld te krijgen van de inhoud in de lessen een twee en vier worden verschillende aspecten van het thema belicht aan de hand van boekfragmenten gekozen is voor jeugdboeken die makkelijk leesbaar zijn de omslagen staan net als de tekstfragmenten in het leerlingenboekje afgedrukt de boeken zelf bevinden zich in de leskast volgens de handleiding leest de docent de teksten steeds voor maar hij zou er ook voor kunnen kiezen de leerlingen zelf te laten lezen met name als het project gebruikt wordt in een havo of vwo klas daarna volgen steeds enkele opdrachten in de eerste les komen eerst persoonlijke verhuiservaringen aan bod waarbij de leerlingen elkaar interviewen ben je al eens verhuisd waarom verhuisde je wat is er leuk aan en wat vervelend waar zou je het liefst naar toe verhuizen en waarom zou je naar een ander land willen verhuizen wat lijkt je aantrekkelijk aan die plek uitgangspunt van deze vragenlijst is de brief die lisa aan haar vriend mike schrijft een fragment uit wat voorbij is is gevestigd 1992 van kirsten boie deze tekst wordt in de tweede les vergeleken met het verhaal van dressia uit tien x opnieuw 1989 van zohra zarouali dressia verhuist vanuit marokko naar nederland en heeft net als lisa moeite met het verlaten van haar oude vertrouwde woonplaats en haar vrienden maar de beide meisjes zien ook wel leuke kanten aan de verhuizing dressia komt bijvoorbeeld op een school waar alleen buitenlanders zijn waardoor ze zich niet meer zo vreemd eend in de bijt voelt en lisa vindt haar nieuwe huis prachtig de fragmenten worden door de leerlingen bestudeerd en de voor en nadelen van verhuizing op een rijtje gezet ze vullen nu ook een verhuisbericht in en bedenken aan welke instanties ze het zouden sturen het met de zilveren griffel bekroonde boek de storm van gaye hicyilma z wordt in de vierde les gebruikt als opstapje voor een aardrijkskunde les de familie van mehmet een turkse jongen wil van het platteland naar de stad verhuizen daar kan mehmet naar school bovendien is er electriciteit en stromend water mehmet weet echter van een vriendje hoe moeilijk het is om werk te vinden in de stad en hoeveel gevaren de stad herbergt naar aanleiding van dit fragment noteren de leerlingen alle push en pullfactoren die een rol spelen bij de verhuizing van mehmet de gevolgen die de grote trek van het platteland naar de stad heeft voor de ruimtelijke ordening worden door middel van een foto opdracht verduidelijkt veel leerlingen zullen de afbeeldingen herkennen want amsterdam dient hierbij als voorbeeld hoewel het de bedoeling van het project is deze les bij aardrijkskunde te behandelen past hij door het gebruik van het tekstfragment ook prima bij nederlands de docenten-

handleiding geeft daarvoor voldoende informatie boven dien kan dan ook gemakkelijk een verbinding worden gelegd met de eerder behandelde teksten de hierboven besproken verhuiskaspekten keren terug als de leerlingen een bezoek afleggen aan het tropenmuseum tijdens de vijfde les het verhaal achter het voorwerp ook les drie bereidt de leerlingen voor op het museumbezoek de leerlingen 24 damoiseaux culturele en kunstzinnige vormen is meer dan kunsteducatie alleen hebben nu de opdracht afgerond die ze meekregen in les een met door ki vo verstrekte fototoestellen hebben ze thuis het voorwerp gefotografeerd dat zij het liefst zouden meenemen bij een verhuizing lisa uit het boekfragment heeft haar knuffelekled en een hanger een aandenken van haar vriendje mee genomen deze objecten vertellen een heel eigen verhaal en dat geldt natuurlijk ook voor de objecten van de leerlingen die verhalen worden tijdens de les opgeschreven de foto's en de teksten vormen het materiaal voor een tentoonstelling in de school en in het tropenmuseum het bezoek aan het museum waar verhuizing in derde wereld landen centraal staat is nu terdege voorbereid in een blokkur volgen de leerlingen vier verschillende kijkroutes die aansluiten bij de vier afdelingen latijns amerika afrika het midden oosten en zuid azie het beantwoorden van een vragenlijst dwingt de leerlingen te kijken naar de voorwerpen en daaruit hun informatie te putten eigenlijk is het projekt dan nog niet afgerond en de docenthandleiding is daarom enigszins misleidend wil de docent het museumbezoek goed afronden dan is er geen sprake van vijf maar zeven lessen het museumbezoek na les vier duurt een blokkur en de evaluatie is in de tijdsplanning weggelaten het is echter van groot belang het bezoek na te bespreken op die manier kunnen de leerlingen over hun persoonlijke ervaringen opgedaan in het tropenmuseum vertellen kunnen de antwoorden van de kijkroute worden doorlopen waarbij de docent waar nodig meer informatie kan bieden de docenthandleiding springt hier handig op in en het museumbezoek kan koppelen aan de voorafgaande lessen waardoor een geïntegreerd programma ontstaat de docenthandleiding wordt vaak niet gelezen voor verschillende onderdelen van het projekt kunnen gemakkelijk alternatieven en aanvullingen worden bedacht aan de hand van de informatie die in de docenthandleiding wordt gegeven achterin bevindt zich een overzicht van jeugdboeken met korte beschrijvingen van de inhoud en de stijl van het boek bovendien staat erbij vermeld bij welke les het boek aansluit een lijst van geografische termen gebaseerd op een studie van de verschillende aardrijkskunde methodes die in het amsterdamse onderwijs worden gebruikt biedt de mogelijkheid om les vier eventueel in een extra aardrijkskundeles uit te diepen een docent kan natuurlijk ook zonder deze aanreikingen het programma wijzigen of verlengen wil hij bijvoorbeeld liever niet met fotomateriaal werken omdat het rouleren van de fototoestellen nogal wat organisatie vraagt of om dat hij geen zicht heeft op de uitvoering van de opdracht en het ontwikkelen van de rolletjes ook tot zijn taken behoort dan zou hij in plaats van de thuis opdracht een tekenles kunnen invoeren leerlingen zouden een voorwerp dat hun dierbaar is van thuis kunnen meenemen en het natekenen in een extra les de tekeningen worden vervolgens met de teksten tentoongesteld een nadeel daarvan is natuurlijk dat heel grote kostbare en kwetsbare voorwerpen niet naar school gebracht kunnen of mogen worden maar daar

staat een tekenles onder begeleiding van een tekendocent tegenover en de gang naar de fotowin 25 damoiseaux culturele en kunstzinnige vorming is meer dan kunsteducatie alleen. Het vervalt docenten zijn erg enthousiast over verhuisbericht op verzoek van het pieter nieuwwandcollege een van de scholen die inmiddels regelmatig van de kivo lessenreeksen gebruik maakt is aan het project een thematische rondleiding door het amsterdams historisch museum over de migratiegeschiedenis van amsterdam aan het programma toegevoegd. De combinatie die deel uitmaakte van een internationale week op school viel in goede aarde en wordt daarom nu ook aan andere scholen aangeboden van de foto's die leerlingen tijdens het project maakten is al herhaaldelijk een tentoonstelling ingericht in het tropenmuseum het vakoverstijgende karakter van kivo levert echter ook de nodige problemen op samenwerking is nog lang geen gemeengoed in het voortgezet onderwijs en aan een goede voorbereiding van de docent blijkt het ook nog eens te schorten de docentenhandleiding wordt vaak helemaal niet gelezen weet van veldhuizen uit ervaring voorbereiden kost tijd en energie mede om die reden is het project muziek dans theater zo populair het is een heel compact programma de klas komt een middag naar het tropenmuseum en wordt daar door de museummedewerker opgevangen een docente van de skva geeft een les afrikaanse dans dans is in op school leerling en zijn dan ook altijd erg enthousiast er worden ook muziekinstrumenten bespeeld en de leerlingen worden met idjkroutes door de verschillende afdelingen van het museum geleid kivo wil echter voorkomen dat het museumbezoek een uitstapje wordt het team streeft naar verankering in het schoolprogramma kivo en het cultuurtraject sinds vorig jaar maken verhuisbericht en muziek dans theater deel uit van het cultuurtraject voor jongeren in amsterdam het cultuurtraject is een educatief programma dat doorloopt vanaf het eerste tot en met het derde schooljaar en nauw aansluit bij het reguliere onderwijsprogramma verklaart van veldhuizen de term op die manier moet een structurele samenwerking tussen instellingen en scholen tot stand komen het landelijk instituut voor kunsteducatie het lokv heeft in opdracht van het ministerie van ocv een onderzoek ingesteld op verschillende plaatsen in het land om te achterhalen op welke wijzen een cultuurtraject effectvol kan worden opgezet de skva is in het onderzoek opgenomen waardoor ook verschillende kivo projecten bij het cultuurtraject betrokken zijn de werkwijze van kivo sluit aan bij de manier waarop het lokv graag instellingen ziet werken in samenwerkingsverband en nauw aansluitend bij de vraag van de doelgroep toch ziet van veldhuizen ook enkele problemen bij de uitvoering van het cultuurtraject het is een mooi streven van de overheid om culturele en kunstzinnige vorming via de scholen te stimuleren en te kijken op welke manier dit het beste kan dedruk ligt in het cultuurtraject echte rol op kunsteducatie de skva formuleert haar doelen ook op het gebied van de kunstzinnige vorming daardoor dreigen musea waar niet kunst maar bij voorbeeld geschiedenis en niet westerse culturen centraal staan met hun reguliere programma uit de boot te vallen bij de cultuurtrajecten zo ontstaat 26 damoiseaux culturele en kunstzinnige vorming is meer dan kunsteducatie alleen het gevaar dat elementen uit de kivo projecten uit hun verband worden gehaald als ze worden ingezet in het cultuurtraject dans bijvoorbeeld wordt in de

derde wereldlanden niet losgezien van muziek en theater en kan dus ook binnen de skv a niet apart worden gegeven kivo heeft voorwaarden gesteld bij het opnemen van projecten in het cultuurtraject opdat recht wordt gedaan aan het unieke multi disciplinaire karakter van de lessenreeksen een nieuw project rondom het burgerweeshuis het is echter niet altijd gemakkelijk om de verschillende instellingen bij ieder project te betrekken een museumbezoek combineren met leesbevordering zoals dat in verhuisbericht het geval is of gekoppeld aan een bibliotheekbezoek zoals bijvoorbeeld in het project een dam in de amstel ligt niet zomaar voor de hand liggende objecten in de musea geven heel specifieke informatie waarover in de bibliotheek niet of nauwelijks iets te vinden is een half uur voordat de klas naar de bibliotheek komt zetten wij zelfgemaakt materiaal in de kasten dat door de leerlingen zal worden gevonden als ze het zoekstelsel op de juiste wijze doorlopen de verhalen die in muziek dans theater worden gebruikt hebben we zelf geschreven informatie over de voorwerpen uit het museum konden we op die manier verwerken toeh wordt ook in het komende project een koppeling gemaakt tussen leesbevordering en een museale ervaring we zijn nu druk bezig met een educatief project waarin het amsterdamse weeshuis centraal staat zegt van veldhuizen terwijl ze vanuit het koetshuis naar de overkant van het binnenplein wijst tegen de wand daar zie je de kastjes van de weesjongens daarin borgen ze hun gereedschap als ze s avonds via de poort aan de kalverstraat van hun leermeester terugkwamen thea beekman beschrijft in haar zojuist verschenen boek saartje tadema het leven van de weeskinderen in de achttiende eeuw bij de opening van de tentoonstelling jongens en meisjes het leven in het burgerweeshuis op 5 maart zal ze haar boek presenteren een historische jeugdroman gecombineerd met een bezoek aan het historisch museum waarbij zowel het gebouw als de tentoonstelling aan de orde zullen komen de lessenserie is nog niet voltooid maar ook dit project toont aan dat samenwerking tussen vier heel verschillende culturele instellingen kan leiden tot bijzondere interdisciplinaire educatieve programma's 27